

**Notițe de la întâlnirea de întrebări pe baza Școlii de comunitate
cu Davide Prospero și E.S. monsenior Filippo Santoro
prin video-conferință de la Milano, 8 iunie 2022**

Text de referință: L. Giussani, A-ți da viața pentru lucrarea Altuia, Bur, Milano 2021, p. 7-66.

Filippo Santoro

Înainte de a începe, spunem o rugăciune, o *Bucură-te, Marie*, și îi cântăm un cântec Fecioarei rugându-ne pentru martirii din Nigeria: 21 de martiri (printre care și copii), alți 200 de răniți în catedrala Owo, în timpul Liturghiei de Rusalii. Sunt martiri *in odium fidei* (din ură față de credință), pentru că erau creștini; e un fapt subestimat de presa internațională, dar pentru noi este o mărturie despre ce înseamnă a trăi credința totală, recunoscându-l pe Cristos ca viață a vieții.

*Bucură-te, Marie
Veni Sancte Spiritus*

Și acum cântăm *Nossa Senhora, mãe di Jesus*, pentru că pacea e chiar un dar și un miracol.

- *Nossa Senhora, mãe de Jesus*

Davide Prospero

Bunăseara! În seara aceasta ne întâlnim după câteva luni în care, printre altele, am trăit și Exercițiile Fraternității care – așa cum știm – au fost foarte utile pentru drumul nostru din această perioadă, atât de utile, încât în multe dintre întrebările pe care le-am primit se atestă și meditația asupra pașilor care au fost indicați, semnalati, de acest gest. Munca Școlii de comunitate a dat naștere multor întrebări pe care le-am adunat; în seara aceasta vom trata câteva mai exemplificative, care ating punctele fundamentale ale părții din textul de Școala de comunitate pe care am lucrat. Din contribuții reiese rodul acestei munci, desfășurate în comunități și la nivel personal, inclusiv urmând invitația pe care ne-a făcut-o don Filippo (mai mult decât o invitație, era o mărturie personală!) de a dedica zece minute pe zi Școlii de comunitate. Mulți chiar au luat în serios această invitație și cred că a generat, începe să genereze, roadele sale acolo unde acest lucru s-a făcut cu fidelitate. În seara asta începem să pătrunem în câteva dintre problemele ieșite la iveală. Avem o primă întrebare (care e ca o premisă pentru toate celelalte), care se referă la faptul că în multe cazuri oamenii au fost puțin confuzi, pentru că textul Școlii de comunitate a ridicat probleme de înțelegere, dar nu doar de nivel lexical, ci chiar la nivel de conținut al experienței care se află în spatele cuvintelor pe care don Giussani ni le-a comunicat în acest text. E prima dată când abordăm acest text după mulți ani, atât cei care nu au trăit Exercițiile Fraternității din 1997, cât și cei care au participat la ele (cred că majoritatea a uitat de ele). Ne-am ciocnit de o situație inedită, care a făcut să iasă la iveală într-un mod mai dramatic această întrebare: «Cum se poate să facem Școala de comunitate fără s-o reducem la o teorie sau la o interpretare a noastră?». Îl rog, așadar, pe don Filippo, dacă poate să înceapă deja să răspundă la această întrebare, care este o chestiune mai generală, de metodă.

Santoro

Bunăseara, tuturor, celor prezenți aici și tuturor celor care ne urmăresc din diferitele colțuri ale lumii. Întrebările au fost circa 80-90, și deci a fost greu să putem face o sinteză; dar am identificat punctele esențiale.

Întrebarea despre dificultatea textului este o întrebare fundamentală și ne face să înțelegem tocmai că Școala de comunitate este într-adevăr o școală și, într-o școală, nu se repetă mereu aceleași lucruri, există niște părți în care se aprofundează un conținut. Don Giussani a dorit tocmai asta: în loc să facă o comunicare dintr-o dată, cum făcuse întotdeauna, a preferat să propună un text meditat, reflectat, dens, de învățat, și pentru asta ne invită să facem o muncă personală. Într-o școală nu se tot spun mereu același lucruri, într-o școală este mereu ceva nou de descoperit, și asta presupune o muncă personală și comunitară. Această Școală de comunitate a pretins o adevărată muncă.

Sunt mărturiile care ne spun cum s-a trăit această abordare a muncii: e ca și cum s-ar fi făcut un pas înainte în nivelul cunoașterii și al afecțiunii. Astfel, textul lui don Giussani lărgeste conștiința, ne introduce într-o experiență, nu pentru a repeta lucruri teoretic știute, ci ne introduce în lucruri cunoscute prin experiență; și apoi ne introduce în trăirea unei dinamici a afecțiunii, a legăturii, a experimentării lucrurilor la care medităm. Inclusiv pentru mine, după ce am prezentat-o încercând să fiu cât mai sintetic și simplu cu putință (a face ceva simplu și sintetic m-a costat o muncă, n-a fost chiar o plimbărică!)! E fix așa: când asimilăm ceva, crește cunoașterea, crește afecțiunea. Eu voiam să pornesc tocmai de la trei mărturii care povestesc acest itinerariu.

«Aș vrea să povestesc cum a fost parcursul Școlii de comunitate din acest an [și mai ales ultimele Școli de comunitate]. La început, când a venit noua carte, eram toți entuziasmați de titlu: *A-ți da viața pentru lucrarea Altuia*. Ne-am gândit: „În sfârșit, vom citi ce trebuie să facem ca să ne folosim viața pentru a construi lucrarea lui Dumnezeu [ce trebuie să facem!]”. Contralovitura conținutului a fost foarte destabilizatoare. Ne-am găsit pe nepusă masă în fața unui text greoi care ne-a constrâns la o muncă intensă. Îmi aduc aminte Școlile de comunitate în care am citit paragraf de paragraf [deja o muncă sânguincioasă!] încercând să înțelegem și să facem ca ceea ce ne spune Gius să fie ceva al nostru. Ne-am dat seama că suntem departe (în experiență) de ceea ce ne gândeam că deținem deja. Desigur, noi știm că Dumnezeu e totul în toate și că Cristos e totul în toți, dar, oricum am resimțit un decalaj, aproape o îndepărtare față de ceea ce spunea Școala de comunitate. Ne-am regăsit cumva pornind de la capăt, încercând să facem să fie din nou a noastră o judecată pe care credeam că o deținem deja [*já sei* se spune în braziliană: știu deja, în loc de a face un drum]. Lucrul care ne-a uimit cel mai mult la această muncă este că, în pofida incapacității noastre totale de a înțelege și traduce în experiență ceea ce citeam, o grămadă de noi familii tinere s-au atașat de acel loc. La un moment dat a fost evident că acel loc [locul în care făceam această muncă, locul comunitar al acestei munci] era mai mult decât suma factorilor pe care fiecare dintre noi reușea să-i aducă, în mod misterios era recunoscut un șarm pe care în mod evident nu-l produceam noi».

Deci această muncă a generat mai ales o agregare, o atmosferă de implicare, de responsabilitate personală, pentru că Școala de comunitate este mai ales o responsabilitate personală. În această perioadă aspectul cel mai evident este că nu se poate merge înainte doar ascultând și atât, ci intră

în joc persoana mea; și deci responsabilitatea mea intră în joc în propria-mi confruntare cu un text dens care ne este propus și care aduce o experiență.

O altă mărturie spune: «În acești ulimi ani erau mai dese momentele în care mergeam la întâlnirile Școlii de comunitate fără să citesc textul decât cele în care citeam [mărturie sinceră, câți dintre noi ar trebui s-o facem! Dar oricum, aici el se confesează!]. Deci, am decis să iau în serios indicațiile mișcării (nu doar ceea ce am înțeles eu despre Cristos) cu toată inima, care nu înseamnă doar să meditez zilnic ci, de exemplu, și să citesc cartea lunii (cel puțin de cincisprezece ani nu mai făceam asta!) și să citesc *Tracce*. După primele săptămâni în care urmam ceea ce ne-ai recomandat, mi-am dat seama că, deși voiam cu toată ființa să meditez la Școala de comunitate cel puțin cinci/zece minute, mult prea des, prins de lucrurile de făcut, nu reușeam. De aceea, de câteva zile am decis să fac asta la începutul zilei, sau chiar imediat după micul dejun [important e să fie făcută: după micul dejun, după momentul de odihnă; zece minute minim, este minimul sindical]. Această muncă m-a ajutat, încet, încet mă schimb eu. Asta nu înseamnă că nu mă ia cu „amețeală” când stau în fața Misterului care a devenit om și vrea să mă întâlnească și pe mine în acest mod inimaginabil ... nebun ... Poate cuvintele Școlii de comunitate care m-au marcat cel mai mult le-am găsit în șapte rânduri la pagina 29: „Isus ca om recunoaște și acceptă să fie El îndurarea Tatălui” [e un exemplu interesant, o frază pe care cineva o poartă în suflet, în inteligență]. Iată, a începe ziua cu dorința de a fi „îndurarea Tatălui”. În aceste zile încerc să-i privesc cu această dorință pe toți cei pe care-i întâlnesc: să pot fi, mai bine zis, să accept să fiu îndurarea Tatălui. Nu-i vorba că înainte m-aș fi purtat urât cu lumea, dar acum zilele mele le simt mai puțin „obositoare”, nu știu să exprim mai bine, inima mea e mai bucuroasă». Așadar, e o muncă ce conduce, ne face să stăm în realitate, să tratăm persoanele așa cum ne sugerează cuvintele pe care ni le spunem între noi.

Iată o a treia mărturie: «La Școala de comunitate, chiar în fragmentul care a conferit titlul Exercițiilor Fraternității: „*Este viața vieții mele, Cristos*. În El se însumează tot ceea ce mi-aș putea dori, tot ceea ce caut, tot ceea ce sacrific, tot ceea ce în mine se dezvoltă din iubire pentru cei alături de care m-a pus” (p. 40), chiar de la prima lectură și apoi și prin aprofundările pline de intensitate ale părintelui Lepori, am început să mă gândesc: „Uau, ce frumos ar fi dacă aș trăi cu adevărat ca și cum Cristos ar fi viața vieții mele, dar nu sunt în stare!”. Însă înțelegeam că o astfel de poziție mă bloca, fiindcă era ca și cum și fi legat încă o dată de propria-mi capacitate posibilitatea ca Cristos să fie totul pentru toți. În schimb, ascultând anunțurile tale, Exercițiile, prietenii care povestesc propria lor experiență la Școala de comunitate, înțeleg că faptul că Cristos este viața vieții nu este rezultatul unei bravuri, dar așa e și punct [e ceea ce am numit ontologie, ceva care ne precedă]; așa este, adică El este viața vieții mele; fie că recunosc asta sau nu, așa este. Și atunci viața, circumstanțele care-mi sunt date, faptele cele mai importate sau greutățile cele mai dure, persoanele și ocaziile pe care le am, ajută la descoperirea acestui lucru [realitatea servește pentru a descoperi asta, e chiar o aventură!]: El este deja viața vieții mele; se înțelege asta fiindcă atunci când cineva trăiește cu El și pentru El totul are deja un gust și o aromă diferită [pentru că El e prezent] și ceea ce trăiesc îmi servește ca să-mi dau seama și ca să mă abandonez, nu pentru a deveni eu fantastic și atunci El devine viața vieții mele, ci pentru ca să-mi dau seama că El este deja viața vieții mele, că fără El nu ajung prea departe. Atunci viața are un scop diferit, nu e un efort continuu de a fi un creștin mai bun, ci o lungă călătorie în care trebuie să trec prin tot ceea ce îmi este dat pentru a descoperi că El este viața vieții mele, acceptând fiecare circumstanță, fără să o combat, ca posibilitate și cerere ca El să se dezvăluie». E o mărturie care răspunde greutăților;

care ne pune să facem o muncă și care nu-l reduce pe Domnul la un produs al mâinilor noastre, ci Îl recunoaștem ca fiind ceva ce am descoperit într-o întâlnire și care ne este dat.

Prosperi

Foarte frumos, dar e frumoasă și prima mărturie pe care ai citit-o, fiindcă e clar: e greu pentru că încă nu e deținut, dar tocmai asta e frumos!

Primul set de întrebări se referă la tema fericirii.

«La pagina 38 e scris: „Omul recunoaște cu adevărat ceea ce este Dumnezeu, numai dacă, în tot ceea ce face, îi cere lui Dumnezeu să fie, și dacă fiecare acțiune a sa e cerere către Dumnezeu de a fi, cerere de fericire”. În numele fericirii am văzut prieteni foarte dragi mie lăsându-și soția și copiii, spunând că sunt în sfârșit fericiți în pofida victimelor făcute. Eu doresc să fiu fericit mai mult decât orice altceva. Și totuși, în această dorință a mea, care uneori se transformă în pretenție, există ceva care nu pușcă. E un vis copilăresc? Cum se poate ca duritatea vieții să nu șteargă această dorință și cum se poate s-o trăiesc din plin? În exemplul prietenilor care-și părăsesc familiile în căutarea fericirii, lumea aprobă, moraliștii condamnă, majoritatea rămâne indiferentă încercând să crească grosimea carapacei care-i separă de viața adevărată. În ceea ce spune Giussani intuiesc ceva mult mai profund decât nivelul cu care se abordează aceste lucruri inclusiv între adulți, dar nu știu dezvoltă acest nivel, nu știu să-l surprind. Cer o mână de ajutor în această privință!».

Santoro

Există un punct de pornire ferm ca o stâncă: cu siguranță viața e făcută pentru fericire. Nu trebuie să ne dăm în spate de la asta: suntem aici pentru o fericire, pentru presentimentul unei fericiri, al unei plenitudini. Isus – a spus o dată Gius – are nevoie ca de aer de faptul ca oamenii care-L urmează să trăiască un gust al vieții (cfr. L. Giussani, *Se poate trăi așa?*, Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș 2009, p. 64-65, 145). Ne-am mișcat pentru asta. Calea spre fericire în această viață sunt circumstanțele și, mai ales, persoanele, deci inclusiv atractivitatea femeii care nu e soția ta; și ea este un dar pe care Dumnezeu ți-l face pentru a-L recunoaște pe El. În acest punct se regăsește miezul problemei, pentru că trebuie să intervină judecata: acea atractivitate care pare irezistibilă, dacă este urmată în pretenția ei, te lansează oare într-o perspectivă fără limite, te apropie de destinul tău? Este oare în funcție de planul Misterului? Iată, aceasta este abordarea răspunsului pe care-l explic printr-o mărturie a mea. Mi-au spus să povestesc mai mult, și chiar mă simt în largul meu să povestesc aceste lucruri.

Am mers în Brazilia, trimis de don Giussani, am început să predau la Universitatea Pontificală Catolică din Rio de Janeiro. Am predat Teologie; la cursul de Teologie erau și laici și laice, și printre laice, în timpul lecțiilor mele era una pe care o interesa ceea ce spuneam, era interesată de noutate; deși era urmașă a teologiei eliberării, a rămas impresionată, și atunci a venit să mă caute în parohie, m-a urmat, a venit chiar în mișcare, și apoi m-a întrebat: «Mergem să facem o plimbare pe trotuarul din Copacabana?»; și eu am spus: «Uau!».

Prosperi

O braziliancă?

Santoro

Da. Și asta era una care avea toți așii în mână, eh, deci nu trece neobservată, măritată, are copii. Eu de-a dreptul i-am și zis: «Hai în mișcare!», am încercat s-o ajut să întâlnească și pe alții. Ea a venit, dar obiectivul era puțin diferit. Atunci, în acest caz, atractivitatea ce este? Adevărata atractivitate este cea care are legătură cu destinul tău. Dacă nu are legătură cu destinul tău, dacă nu are legătură cu plenitudinea vieții tale, dacă nu are legătură cu istoria în care Domnul te-a pus și îți construiește viața – viața cu soțul tău, cu copiii tăi, misiunea ta –, atunci nu e o atractivitate adevărată. Atractivitatea adevărată e atunci când un lucru e raport mai simplu și mai viu cu destinul. Pentru tine și pentru cealaltă persoană. Cartea pe care am jucat-o eu a fost să-i spun: «Ajutorul pe care ți-l pot oferi este să fii fericită în circumstanța în care te-a pus Domnul, e să te invit să nu te muți pe o altă cale, adică este ajutorul de a trăi circumstanța care te apropie de destin, care te apropie de Cristos, Cristos devenit om și care a ajuns la tine». Asta am repetat-o și altor persoane care au venit să vorbească cu mine: «Dacă Dumnezeu te-a pus pe o cale anume, dacă ți-a dat o soție și niște copii, dacă a vrut ca tu să împărtășești calitatea sa de părinte, să părăsești drumul nu e niciodată calea spre fericire». «Ah, dar implică un sacrificiu!». Sigur, dar e vorba de a adera la judecată, altfel acea alternativă – în sine ei chiar bună –, fără o judecată despre ceea ce contează în mod definitiv, se află într-o perspectivă oarbă, nu ajută la fericire. Deci, să ne ajutăm tocmai în a urma drumul adevărat, drumul spre plinătate. Fiindcă ceea ce mai apoi mi s-a întâmplat mie este faptul că inclusiv în sacrificiu (pentru că e nevoie chiar și de un sacrificiu în toate astea) există cumva o certitudine care se deschide spre un orizont mai adevărat, un raport mai adevărat. Și, astfel, și drumul acelei persoane a devenit mai senin, slavă Domnului; desigur nu datorită meritelor mele, eu am încercat doar să fac ce se putea.

Vă povestesc încă un alt fapt, și acesta s-a întâmplat la Copacabana. Ca misionar trebuia să merg într-o *favela* din periferie; apoi cardinalul, cum trebuia să predau Teologie, m-a trimis într-o parohie din Copacabana ca să învăț portugheza și acolo parohul a vrut ca noi să rămânem, atât eu, cât și don Giuliano de la Rimini. Așa am început să lucrăm și să întâlnim oameni. Dimineața aveam lecții și seara celebrăm Liturghia; în mod normal veneau niște doamne cărunte, vreun tânăr de-al nostru, careva din comunitate. Într-o seară, intră o femeie frumoasă, toată decoltată (o femeie frumoasă, în sfârșit!) și mă gândesc: «O, Doamne, ce s-a întâmplat?». Eu țin predica, explic evanghelia. Spre surprinderea mea, după Liturghie, doamna asta vine și-mi spune: «Părinte, am fost impresionată de ceea ce ai spus despre grațitudine. Eu tocmai mă vindec de o boală și am venit la biserică să-i mulțumesc Domnului. Ce trebuie să fac ca să răspund pentru acest dar și ca să-l urmez mai mult pe Domnul? Trebuie să fac o ofertă?». «Nu, nu doamnă, nu trebuie să faceți o ofertă. Joia următoare haideți la întâlnirea Școlii de comunitate a unui grup de prieteni de-ai mei!». Oh, ea – mișcată și de ceea ce i-am spus – vine la întâlnirea Școlii de comunitate! Normal că vine și acolo toată decoltată, deci toți bărbații prezenți și-au luat-o în cap. Era o actriță de telenovele, telenovelele de la ora 20.00 – în Brazilia este telenovela de la ora cinci, de la șapte și la opt – aia de „ne ratat”, la care se uită toată lumea, e o îndatorire religioasă să te uiți la ea! Doamna asta vine și începe să fie interesată, începe să participe. Monique o chema. Eu și don Giuliano o însoțim, avem grijă de ea și ea începe să ne vorbească despre viața ei dezordonată din punct de vedere afectiv. Și apoi zice: «Dar prietenia voastră e mai faină decât nebuniile mele! E mai frumos pentru că atunci când suntem împreună e o sărbătoare, se face un cântec, e asta, e cealaltă, e ăla, e altceva!». Și deci și-a revăzut viața, s-a corectat în experiența ei afectivă, a revenit

la împărtășanie, tocmai pentru o fericire mai mare, pentru o experiență a unei frumuseți mai mari. Pe urmă – ia, uitați Misterul! – i-a revenit boala, leucemia, și Domnul a chemat-o; și toți actorii de la Tele Globo au venit, și noi i-am întâlnit. Ea a fost mijloc de întâlnire pentru mulți prieteni de-ai ei din acel mediu, cei mai ciudați și mai tari: Milton Nascimento și alții, persoane care au venit și s-au apropiat. A devenit instrument de întâlnire, și apoi Domnul a chemat-o. Dar titlul pe care i l-am dat, gândindu-ne la Monique, e ceea ce am descoperit cu Leoparti: *Cara beltà*, frumusețe dragă! Frumusețea dragă este apropierea destinului, chiar și în sacrificiu, pentru că n-a fost ușor – nici pentru mine, în primul caz, nici pentru ea, în al doilea caz – să mergem pe calea cea dreaptă. De fapt, e nevoie de experiența unei frumuseți mai intense, mai vii, mai mărețe. Sacrificiul, atunci, e ca și drumul către destin, pentru că sacrificiul te face să iubești cealaltă persoană așa cum o iubește Cristos, pentru că fericirea ei este întâlnirea cu Domnul, e să rămână pe drumul Lui, e să rămână în îmbrățișarea Lui. Frumusețe dragă.

Drept pentru care, acesta e drumul fericirii, e tocmai drumul în care cineva îi răspunde Domnului. Și apoi, în multe relații vezi recunoștința pentru faptul că tu ai fost semnul Domnului pentru o iubire mai mare. Din care se nasc vocațiile la virginitate, la căsătorie, la un răspuns, la sacrament, fidelitatea față de sacrament, fidelitatea față de Tatăl, iubirea pentru Domnul, așa cum am învățat. Pentru că, în suflet, asta e virginitatea creștină: iubirea pentru destin, iubirea pentru destin fără posesie. Nu este nimeni altul care să vorbească așa, în afară de don Giussani. Când Giussani vorbește despre sacrificiu, înlătură orice umbră de moralism, fiindcă e pentru o pasiune mai mare, pentru un elan mai mare. Deci drumul fericirii este drumul pe care-l parcurgem noi: evident nu-l facem de unii singuri, nu singuri.

Am primit un alt mesaj de la o prietenă de-a mea, spaniolă, care spune așa: «Dragă don Filippo, așa cum ai spus în omilia pentru comemorarea lui Enzo Piccinini [am fost la Modena, acolo aproape, la Nonantola, am celebrat Liturgia pentru cei 23 de ani ai *dies natalis* a lui Enzo], pe acest drum nu putem fi singuri [nu suntem singuri pentru că drumul nostru a început de la un raport]. Inclusiv părintele Lepori sublinia la Exerciții că, după întâlnire, Marta a parcurs un drum în cadrul unei companii și astfel, în evoluția timpului, zi după zi, de la o generație la alta, cineva ajunge la tine. Și ajunge până la mine și mă face să mulțumesc pentru perseverența ta de cincizeci de ani de preoție». Anul acesta am sărbătorit cincizeci de ani de preoție, deci de servire plină de onoare a Bisericii lui Dumnezeu, și spuneam îl Liturgia pentru Enzo: «Am sărbătorit cincizeci de ani și de multe ori se spune: „Cât e de frumoasă ziua în care ești hirotonit!”, iau eu spun: „Sigur că e frumoasă, după cincizeci de ani e și mai frumos!”», pentru că ai parcurs un drum, pentru că viața e un drum, nu e bucuria unui moment, e bucuria care devine mai mare, e bucuria unui drum în sacrificiu, în ascultare față de circumstanțe; circumstanța îți vorbește și tu îmbrățișezi circumstanța, dar pentru că nu ești singur, pentru că preoția mea a coincis cu întâlnirea cu don Giussani și, deci, cu o istorie; nu ești singur pe drum. După care ea spune: «Dar de ce nu putem fi singuri? Pentru că noi nu ne creăm de unii singuri, nu ne-am creat noi singuri. Spunea Sfântul Irineu de Lyon că istoria fiecărui om este timpul de care Dumnezeu are nevoie pentru a conduce la împlinire creatura sa. Suntem creați. „Eu sunt tu care ca mă crezi”, repetă Carras ca un ecou al lui don Gius. Noi nu știm cum să ajungem la desăvârșire, nu cunoaștem planul acela. În aceste ultime săptămâni mă impresionează foarte mult cât de puțin Îl caută oamenii pentru viața lor, ca și cum Isus ne-ar spune: „Dar numai asta îmi ceri? Crezi că cu asta te-ai aranjat? Eu am venit să mă dau pe mine, să mi te dau, să-ți dau prezența mea, să-ți dau totul: viața, totul, așa cum mi le dă mie

Tatăl, și tu îmi ceri doar aceste nimicuri?”». Este vorba despre a cere Prezența lui fiindcă suntem creați de El. Prietena aceasta, tocmai a terminat de recitat scrisorile lui Nicodim și concluzionează spunând: «Așa, într-o zi, când vom ajunge în Paradis [suferă de o boală gravă] vom avea chipul crucii și al învierii pe care l-am pomenit în 6 iunie cu ocazia primei comemorări a nașterii în cer a prietenului nostru Zatto de la Rimini, care, în doar zece luni de boală, ne-a arătat mărturia sfințeniei. Suntem înconjurați de sfinți, e nevoie doar de „da”-ul nostru mărunț, dar de neînlocuit, spus unei măreții atât de copleșitoare».

Prosperi

Mulțumesc, și pentru că, printre altele, multe întrebări atingeau tocmai acest punct: «Cum pot să recunosc cu adevărat exigențele fundamentale ale inimii?». Ceea ce a povestit don Filippo prin experiența sa exemplifică bine răspunsul la această întrebare. Fiindcă exigențele inimii sunt indestructibile (și asta e ceea ce am învățat să recunoaștem făcând Școala de comunitate) și deci nu pot fi manipulate; dar noi putem deveni confuzi, identificându-le cu niște emoții cărora apoi le dăm curs. Judecata e cea care face ca exigența inimii să devină conștientizare de sine și, deci, te face să vezi realitatea pentru ceea ce este, fiindcă exigența inimii presupune conștientizarea destinului – cum spuneai tu, Filippo –. Acesta e ajutorul cel mai mare pentru a recunoaște ce anume spun cu adevărat aceste exigențe: conștientizarea destinului. E în joc destinul, nu ceea ce simțim noi, nu doar ceea ce ni se pare mai adevărat, ceea ce ni se pare că ne corespunde mai mult. Uneori conștientizarea destinului pretinde ceva care, în mod imediat, ni se pare că nu ne corespunde, și presupune ceea ce tu ai numit «sacrificiu», adică afirmarea unui bine mai mare, recunoașterea unui bine mai mare.

Santoro

Desigur, lucrul câștigător a fost faptul că atunci când Monique venea cu noi a spus: «Această conviețuire e ceva mai mult decât toate pauzele pe care mi le puteam lua înainte», adică e altceva, e un loc, e o experiență.

Prosperi

Un al doilea set de întrebări e descris de această contribuție: «Uitându-mă la experiența mea, recunosc cu certitudine că viața mea și viața multor prieteni din jurul meu e marcată și plăsmuită de întâlnirea cu o anumită realitate umană, o istorie excepțională și misterioasă, o realitate umană „în care e prezent misterul lui Cristos” (p. 40). Atunci aș vrea să mai întreb: ce anume înseamnă „să conștientizăm [...] întâlnirea avută” (p. 40), astfel încât, această experiență a mea de presimțire a Misterului să devină familiaritate cu Cristos și afecțiune față de persoana lui Cristos care-l face pe Giussani să spună: „Tu, o Cristoase trebuie să-i spunem omului Isus din Nazaret” (p. 41), până „să înțeleg în ce mod este El punctul nevralgic al tuturor lucrurilor, al întregii mele vieți [...] *viața vieții mele*”? (p. 40)».

Santoro

Cum putem deveni conștienți de întâlnirea avută? Primul pas e simplitatea de a ne uita la istoria noastră. În text, la paginile 40-41 don Giussani spune: «Trebuie să conștientizăm evenimentul *așa cum* ni s-a întâmplat, întâlnirea avută», să conștientizăm cum s-a întâmplat în întâlnirea pe care

am trăit-o, să devenim conștienți de istoria noastră. Și apoi spune: așa a fost pentru mine, eu m-am trezit «cumva **canalizat** spre o companie care făcea și care face ca misterul Bisericii să fie nemijlocit pentru mine; de aceea e o emersiune a Trupului lui Cristos [canalizat: fără întâlnirea acelei Liturghii, în seara aceea, Monique ar fi urmat un alt canal, a găsit un canal la care nu s-ar fi gândit niciodată, dar i s-a întâmplat întâlnirea]. Este compania „vocațională”, cu alte cuvinte, compania care ne implică, întrucât generează experiența și e generată de experiența în care carisma ne-a atins». Pe urmă îl citează pe sfântul Augustin: «*In manibus nostris sunt codices, in oculis nostris facta*», Evangheliile de citit și persoanele de întâlnit și de urmat. «Pentru fiecare există un fapt care a avut o semnificație, o prezență care le-a influențat întreaga viață: a iluminat modul de a concepe, de a simți [...]. Asta se numește eveniment». Și asta se reîntâmplă, nu s-a întâmplat doar la Copacabana, s-a întâmplat atunci când am mers mai apoi la Petrópolis, când am revenit la Taranto, se întâmplă în prezent prin întâlnirile de toate felurile pe care le am ca episcop de Taranto. Pe urmă e nevoie de o familiaritate cu această istorie în care ne-am regăsit noi, nu trebuie s-o considerăm scontată. E nevoie de o familiaritate, o familiaritate care e preferată, o preferință care e privilegiată. Și chiar așa e. A deveni conștienți de eveniment, adică o familiaritate care ne provoacă, și totul din viața noastră e chiar o mare oportunitate pentru a deveni conștienți de ceea ce ni s-a întâmplat, de darul care ni s-a întâmplat. Cum are loc? Felul în care ni s-a întâmplat și în care se întâmplă azi ne face să ne punem din nou pe calea cea dreaptă, pe drumul pe care ni-l indică Domnul, fiindcă avem toate elementele necesare pentru a parcurge această experiență. Să mergem înainte!

Prosperi

O altă întrebare e asta:

«În capitolul „Cristos totul în toți”, la punctele 5 și 6, m-a impresionat mult faptul că don Giussani, atât pentru a descrie raportul lui Isus cu Tatăl, cât și raportul nostru cu Isus și cu ceilalți, folosește în diferite momente verbele „a recunoaște” și „a accepta”, referindu-se la reciprocitatea inerentă a prieteniei. Multe relații pe care le trăiesc în fiecare zi nu conțin întotdeauna această dinamică a recunoașterii și a acceptării reciproce, și astfel adesea se golesc și devin formale.

Ce anume înseamnă exact să iubești destinul și ce înseamnă că atunci când eu iubesc destinul celuilalt și celălalt recunoaște și acceptă asta, atunci e prietenie? Și dacă celălalt nu recunoaște că doarec destinul său și nu acceptă, înseamnă că nu e prietenie? Dar asta nu înseamnă să închizi ușile în fața Îndurării în dinamica prieteniei?».

Santoro

La pagina 39, tot despre prietenie, mai spune textul: «Fiecare raport uman, de fapt, ori e prietenie, ori e deficitar, defectuos, mincinos». Dar nu e exagerat să spunem că, dacă nu e prietenie, e minciună? Există o gradație: fiecare raport uman la început e deficitar, apoi e defectuos, îi lipsește ceva. Dar aici don Giussani explică bine; tot la pagina 39, vorbind despre reciprocitate, spune: «a accepta și a găzdui acest dar face reciprocă iubirea pe care o are, o demonstrează, cel care a dăruit-o: acceptarea acestui dar este iubirea pe care i-o arătăm celui care ne-a făcut darul [...] prietenia este o reciprocitate a dăruirii, a iubirii, fiindcă pentru o ființă creată, cum e omul, forma supremă a iubirii de Dumnezeu este aceea de a accepta că este făcut de El, să accepte să fie, să accepte ființarea care nu-i e proprie: îi e dată».

Aici este un aspect măreț al prieteniei, și e acela că El ne acceptă așa cum suntem, suntem noi primii care sunt acceptați așa cum suntem, îmi spune «prieten» așa cum sunt. Dar, gândiți-vă (e un lucru care m-a mișcat întotdeauna!): Isus îi spune «Prieten» lui Iuda care e pe punctul de a-L trăda, deci Isus tinde să-i iubească pe toți, îi iubește chiar și pe cei care sunt pe punctul de a-L condamna. Sigur, acolo nu se află răspunsul, nu există reciprocitatea, dar aceea e lipsa răspunsului în fața darului. Pe urmă e raportul cu un alt biet om, care e sfântul Petru, care-L trădează, și când Isus îi spune «Simone, fiul lui Ioan, mă iubești tu?» (i-o spune de trei ori), Petru răspunde «Doamne, tu știi că te iubesc» (In 21,15-17). Asta e prietenia, este reciprocitatea în rostirea «da»-ului. Mă înțelegeți? Unul îl trădează și El îi spune «prieten», și apoi zice: «V-am numit prieteni, nu mai sunteți robi, sunteți prieteni dacă veți face ceea ce vă spun» (cfr. In 15,15). Deci – atenție! – a face ceea ce Domnul ne spune nu e moralism, e moralitate.

De multe ori se spune: «Nu, dacă trebuie să fac ceva ce nu „simt”, e moralism». Dar suntem ca niște copii care spun despre Liturghie: «Nu mă duc la Liturghie duminica pentru că nu „simt”?» Asta e de înțeles la un adolescent, la un copil, dar dacă tu, adult, spui: «Nu, e un sacrificiu, nu, pentru că eu trebuie să „simt”?» ... Ce trebuie să simți? În schimb, vedeți măreția? E oferta prieteniei lui Cristos care îți este dată în acel moment, în gestul sacramental suprem al Paștelui Domnului. Atunci e nevoie de un trup, o comunitate care să-ți amintească Paștele Domnului, și atunci îl simți corespunzător inimii. Inima e făcută ca să găsească un răspuns corespunzător, de aceea chiar așa și e, tocmai măreția răspunsului care face complet raportul; iubirea, iubirea care se împlinește în reciprocitate este acceptarea faptului de a fi creați, a accepta să fim, a accepta ființa care nu e proprie, e dată.

Deci experiența prieteniei este plinătatea raportului afectiv. Și apoi Domnul continuă (Ioan 15,12-17): «Nu vă mai numesc robi, vă numesc prieteni» și apoi spune: «Nu este dragoste mai mare decât ca cineva să-și dea viața pentru prietenii săi. Nu voi m-ați ales pe mine, ci eu v-am ales pe voi», și e ceea ce eu le amintesc tuturor prietenilor care se află într-un moment de dificultate a vocației: «Dar tu ai fost ales» și deci există o invazie de tandrețe și de iubire mare. Ajunge atât.

Prosperi

Iată ultima întrebare: «În Școala de comunitate citim: „De aici, ascultarea care salvează ordinea în societate. Dar cine salvează ordinea în societate este autoritatea: ‘Oricine să se supună autorităților rânduite, pentru că nu există autoritate decât de la Dumnezeu, iar cele existente sunt rânduite de Dumnezeu. [...] Conducătorii nu sunt de temut pentru vreo faptă bună’; ‘De dragul Domnului, supuneți-vă oricărei autorități omenești’” (p. 33). Înțeleg că Dumnezeu este originea ultimă a autorității, și nu propria autoritate. Înțeleg că Dumnezeu nu-i trimite omului răul, dar îl permite; înțeleg că prin rău se dezvăluie îndurarea Misterului. Dar, ca profesor de istorie, care mâine trebuie să vorbesc despre regimul național-socialist și despre stalinism, cum pot explica tot răul pe care acestea le implică obiectiv pentru om și, în același timp, să afirm că trebuie să ne supunem instituțiilor umane pentru că „nu există autoritate decât de la Dumnezeu”? Sau, și mai actual, cum se poate afirma că Putin, în Ucraina, trebuie să fie urmat, ca instituție de guvernare, „din iubire pentru Domnul”?».

Santoro

Întrebarea asta ne aduce în actualitate pentru că întotdeauna, pe bună dreptate, Școala de comunitate nu înseamnă să medităm la niște nori, ci la viața de zi cu zi, care include chiar și războiul. Să ne uităm la cum se mișcă Papa în această situație, să ne uităm la ce face în aceste zile: ne recheamă la o supunere față de instituțiile umane? Nu. La judecata conformiștilor? Nu. Judecă autoritățile umane, în orice intervenție a sa, le judecă. Se roagă și ne invită să ne rugăm pentru ca autoritățile umane să se plece în fața voinței lui Dumnezeu care dorește pacea. Dumnezeu dorește ca omul să fie fericit și atunci vrea ca popoarele să fie în pace. Deci nu e o susținere ... dacă trebuie să vorbești despre nazism și despre comunism, trebuie să dai o judecată, așa cum Papa o dă cu privire la războiul din Ucraina: fără jumătăți de măsură, și, cu cât trece timpul, tot mai puternic e glasul său. E important ca în interiorul situațiilor să menținem această judecată: nu «nici cu Ucraina, nici cu Putin», ci o poziție ca cea a Papei, care e cea a priorității păcii față de orice altceva. Și apoi, în asta, urgența negocierilor, urgența tuturor căilor, și, astfel, Papa, când se poate, spune: «Mă duc la Kiev», când nu se mai poate, spune: «Nu mai merg», pe urmă, dacă se găsește o porțiță de ieșire, merge, adică e în realitate.

În istorie nu suntem scutiți de drama alegerii: trebuie să alegem, trebuie să intervenim, așa cum trebuie să intervenim pentru alegerile politice. Noi avem alegeri locale la Taranto; au venit la Eiscop toate partidele (aproape toate, în sfârșit!) și le accepți, ce să faci? Unul discută și spune: «Să fiți atenți la binele comun, viața înainte de toate, sănătatea înainte de toate. Ajunge cu poluarea, să schimbăm macazul! Și pe urmă să salvăm locurile de muncă. Și apoi ajunge cu șomajul ăsta exagerat!» etc. Nu încep să țin și eu discursuri, altfel ... Dar trebuie intervenit în realitate, nu să stăm să ne uităm; nu să stăm să ne uităm, ci să intervenim, intervenim cu o judecată despre ceea ce face posibil binele persoanei și binele societății. Am spus: «Dar este vreunul dintre voi care se preocupă de toate aceste mii și mii de tineri care pleacă din Sud ca să meargă în Nord sau în Europa sau altundeva? Dar de ce nu creați niște Școli profesionale, niște școli superioare de formare profesională?» etc. În sfârșit, se pătrunde în realitate tocmai pornind de la o judecată care e ceea ce Sfântul Părinte face cu fiecare ocazie și e ceea ce învățăm în compania noastră, în prietenia noastră.

Prosperi

Dacă pot, aș adăuga o mică notă. Această subliniere a lui Giussani se referă tocmai la poziția umană a fiecăruia dintre noi. Pentru că e una să te concepi ca autoritate pentru tine însuși, și e alta să te concepi ca dependent de Dumnezeu și deci și de circumstanțele în care te pune Dumnezeu. Așa că, în orice circumstanță, respectând orice circumstanță, noi putem trăi până la capăt – cum spunea don Filippo – realitatea care ne este dată, unde criteriul de judecată nu e dictat în mod necesar de ceea ce spune șeful, ci de corespondența dintre circumstanța care e dată și inima mea, adică destinul. Fiecare dintre noi are posibilitatea de a recunoaște pe drumul vieții, că, urmând pe cineva, e ajutat să meargă tot mai adânc în propriul sine. Fiindcă eu cred că aici, meciul cel mai important nu se joacă atât de mult între o autoritate bună și una rea; înțelegem cu toții asta atunci când auzim vorbindu-se despre Stalin. Problema nu e atât de mult asta, problema e dacă ne recunoaștem dependenți sau ne concepem singuri.

Ultima întrebare rezultată din citirea Școlii de comunitate se referă la tema îndurării: «Ce înseamnă că Misterul ca îndurare rămâne ultimul cuvânt asupra bolii părinților mei sau asupra războiului?».

Santoro

Bine, încheiem cu această întrebare despre îndurare. Îndurarea rămâne ultimul cuvânt, a spus-o don Giussani la întâlnirea din 1998 cu mișcările și Ioan Paul al II-lea. Aici atingem tocmai inima misterului realității. În misterul realității există această îndurare interioară, de fond. Pentru a răspunde la întrebare m-am întors la un fapt pe care don Gius îl povestește de mai multe ori. Episodul povestit este cel despre mama care-l întâlnește pe don Giussani în confesional și îi spune: «Mi-a murit soțul acum doi ani. Aveam doi copii. Unul a înnebunit din cauza morții tatălui, și, nebun, și-a ucis fratele [imaginați-vă ce dramă!]. Acum e la azilul de nebuni penitenciar din Bologna. Așa că m-am trezit dintr-o dată singură». Biserica era toată goală și austeră, dar avea un crucifix în spatele altarului; și Gius, după un moment de tăcere (fiindcă ce poți spune în aceste situații?), i-a zis: «„Auziți, [...] acum ridicăți-vă, stați acolo, în față, uitați-vă la crucifix: dacă aveți să-i spuneți ceva, spuneți-i!”. Femeia nu mai pleca, și el [...] la un moment dat, o aude că-i zice: „Aveți dreptate”» (L. Giussani citat în A. Savorana, *Vita di don Giussani*, Bur, Milano 2014, p. 138). Iată: o prezență e numele îndurării, care introduce o crăpătură cu o lumină nouă într-un întuneric adânc, și este prezența crucii și a învierii lui Cristos. Dar, gândiți-vă la prietenii pe care i-am pierdut din cauza Covidului! Pe câți dintre ei a trebuit să-i salut fără nici măcar să țin Liturghie, întâmpinând carul mortuar la ușa bisericii printre plânsetele soției, ale copiilor, ale prietenilor! Cu adevărat o sfâșiere! Și atunci cineva se încredințează misterului realității. «Cine ne va despărți de iubirea lui Cristos?». Dar e ceva ce se spune în toiul aceluia plâns și acolo e inima. Înțelegeți? Dacă nu ar fi Domnul, ar fi un gol total.

Dar apoi mi-a venit în minte un alt exemplu mai moderat, din biografia lui Padre Pio. Padre Pio dă exemplul unei femei, o mamă care țese la războiul de țesut, în timp ce copilul stătea la picioarele ei. La un moment dat o întreabă de ce atâta efort pentru un lucru așa urât [fiindcă el stătea dedesubt, de unde vedea toate firele întortocheate]. Copilul nu vedea decât o adunătură de ațe, de încâlceli, urzeli și ițe care erau o mare harababură. Pe urmă mama l-a luat în brațe pe copil, i-a arătat lucrarea de sus, de pe partea corectă și nu invers, cum o vedea copilul, nu întors pe dos și cu toate amestecăturile, și iată că țesătura se unește pentru a forma o operă superbă. Cristos și-a pus încrederea în Tatăl și la fel și noi ne încredințăm Lui și suntem cu El. Vedeți? Tocmai așa e: noi suntem ca acel copil care vede o urmă, dar cineva ne ia în brațe (cum face mama) și ne susține și ne face să ne salutăm și prietenii care mor, cu inima plină de durere, dar nu fără speranță; adică suntem chiar cuprinși și îmbrățișați. Și ca noi, la fel și prietenii noștri creștini din Nigeria: e chiar o durere și o suferință enormă! E același lucru, același. Presa nu a vorbit despre el, a vorbit doar în prima zi și pe urmă a ignorat, dar așa e. De multe ori noi vedem urzeala și ițele amestecate: «Dar ce-i asta? Ce s-a întâmplat? Nu se înțelege nimic» etc; și pe urmă ne încredințăm Domnului, prezenței sale istorice, drumului pe care-l parcurgem în viața Bisericii, a carismei, tocmai acolo unde Cristos s-a făcut prezent. Și de aceea Misterul, ontologia, ne susține și ne salvează.

Voiam să închei citind un text tot de-al lui Gius, care spune care e motivul a tot ceea ce a făcut: *Dincolo de zidul viselor*, o scriere din 1991 despre motivul pentru care a luat naștere toată opera pe care a creat-o; le explică tinerilor așa: «Începutul a tot ceea ce s-a născut [...] e dorința ca oamenii să înțeleagă [...] pentru ce e făcută inima; ca oamenii să înțeleagă un pic mai mult destinul pentru care sunt creați [surpriza dimineții e să știu că mă scol pentru un destin bun]; ca oamenii să înțeleagă [...] că viața e o menire». Nu ne-am creat de unii singuri, ontologia: nu ne-am creat

singuri. «Nu ne creăm de unii singuri. [...] Exigențele care sunt urgente în personalitatea noastră nu le-am construit noi. [...] A pretinde fericirea în viață – spune don Giussani – e un vis. A trăi viața mergând spre fericire e un ideal. [...] Idealul, în schimb, arată o direcție pe care n-o stabilim noi [inima urmează ceea ce-i corespunde, corespondența e cu destinul]. [...] Urmând această direcție, chiar și cu efort [am spus-o azi: în sacrificiu, cu efort], chiar și mergând împotriva curentului [...], idealul, cu trecerea timpului, se împlinește. Se împlinește într-un fel diferit de cum și-l închipuie cineva; întotdeauna e diferit, întotdeauna mai adevărat; [ce lucru enorm! La cincizeci de ani nu e ca la douăzeci și patru, și deci ...]. [...] Fericirea deplină nu e o realitate care se revelează în prezent. E marea promisiune a viitorului, e Destinul. Se numește însă fericire în viață acea experiență a realității care e conformă, care e făcută pentru destin, care ne face să tindem spre acesta [...]. Acest destin are un nume în istorie: se numește Isus Cristos. Vocația, așadar, înseamnă a îmbrățișa toate lucrurile pentru a asculta, pentru a adera, pentru a realiza ceea ce Cristos vrea de la tine» (L. Giussani, «Dincolo de zidul viselor», în Id., *Realtà e giovinezza. La sfida*, Rizzoli, Milano 2018, p. 57-77).

În fine, suntem pe un drum – împreună, nu singuri – care ne duce la plinătate, pentru că El a venit în întâmpinarea noastră: Dumnezeu totul în toate (așa cum ni s-a spus) prin Isus, Cristos, care este totul în toți. Vă mulțumesc.

Prosperi

Mulțumim, don Filippo!

Munca Școlii de comunitate. Așa cum am pomenit cu ocazia Exercițiilor Fraternității, vara aceasta, până în septembrie, vom lucra pe textul Exercițiilor: «*Cristos, viața vieții*». Broșura care conține meditațiile propuse de Părintele Mauro-Giuseppe Lepori și întâlnirea de întrebări o găsiți ca anexă la *Tracce* din iunie și pe site-ul CL în format pdf și ePub. Actualmente broșura e disponibilă în italiană, traducerea în celelalte limbi vor fi publicate pe măsură ce vor fi disponibile.

În munca pe Exerciții, să continuăm să ținem cont de textul *A-ți da viața pentru lucrarea Altuia*, pe care am lucrat anul acesta!

În septembrie vom da noi indicații cu privire la munca Școlii de comunitate pentru lunile următoare și alte eventuale momente de conexiune video.

Expoziția Centenarului lui don Giussani. Expoziția digitală realizată cu ocazia Centenarului nașterii lui don Giussani, prezentată la Exercițiile Fraternității, va fi disponibilă în curând.

Vă invit pe toți să vizitați expoziția, luându-vă timp ca să gustați bogăția numeroaselor contribuții audio și video pe care le conține. Să ne lăsăm impresionați de ele, pornind de la cererea sinceră de a putea descoperi mai mult, în primul rând noi, cine e don Giussani. Vizitând-o, suntem liberi și putem fi creativi, să ne gândim cum să propunem conținuturile ei prietenilor noștri, rudelor, colegilor, atât distribuind link-ul expoziției în mod personal, cât și gândindu-ne la momente de întâlnire în care să putem introduce persoanele în conținutul expoziției.

Vacanțe comunitare. După cum știm, vara aceasta va fi, în sfârșit, posibil să propunem vacanțele comunității cu o mai mare libertate, având în vedere scăderea măsurilor anti-Covid. Discutând cu alți prieteni responsabili despre ce ne interesează să aprofundăm în momentele de conviețuire pe

care le vom împărtăși lunile astea, ne-am gândit să propunem pentru toți un „titlu”, care să poată servi ca direcție pentru propunerile pe care ni le vom face vara asta în timpul diferitelor vacanțe: «*Învățătorul e aici și te cheamă*» (In 11,28). Fraza amintește provocarea pe care ne-a lansat-o Părintele Mauro la Exercițiile Fraternității cu privire la drumul Martei și sugerează că și vacanțele pot fi verificarea aceluși «a ne asuma în primă persoană responsabilitatea carismei» la care am fost chemați de către Biserică.

Îi mulțumim încă o dată monseniorului Santoro pentru disponibilitatea sa și pentru prețiosul ajutor pe care a dorit să ni-l acorde în aceste luni de muncă a Școlii de comunitate. Mulțumim!

Santoro

Mulțumesc, mulțumesc! Să pregătesc această muncă este o muncă semnificativă în plus, care mă ajută pe mine, în primul rând, și, deci, sunt bucuros de această sarcină care mi-a fost dată. Să spunem invocația noastră pentru a trăi bine acest moment, un *Mărire*.

Mărire Tatălui ...

Veni Sancte Spiritus

Mulțumesc și o seară frumoasă!

Prosperi

Și o vară frumoasă!

Santoro

O vară frumoasă!